

Međudržavna saradnja i dodatna vrednost za u oblasti hroničnih nezaraznih bolesti

Sažetak Konsenzusa o Zajedničkoj
akciji „CHRODIS-PLUS“¹

2020

¹The Consensus Statement constitutes Deliverable 4.2 of JA-CHRODIS PLUS and aims to analyse the JA CHRODIS (2014-2017) and JA CHRODIS-PLUS (2017-2020) experiences and lessons learnt in terms of integration in national policies and sustainability. The aim was to reach consensus (a “Consensus Statement”) concerning the EU added value of cross-country collaboration in the field of health promotion and prevention and management of chronic diseases beyond the project. It also contributes to understanding current NCDs strategies and implementation routes, particularly to reach EU citizens across the life-course in the places where they live, work, study and grow, with the ultimate goal to improve health and wellbeing for all.

Zašto je potrebno raditi na prevenciji i kontroli hroničnih nezaraznih bolesti?

ronične nezarazne bolesti (HNB), uključujući kardiovaskularne bolesti, maligna obolenja, dijabetes i hronične respiratorne bolesti, predstavljaju primarni uzrok opterećenja zdravstvene i socijalne zaštite širom Evropske unije (EU) [2; 3]. Povećava se multimorbiditet, istovremena pojava više hroničnih bolesti kod jedne osobe, koji pogađa više od 60% osoba starijih od 65 godina u evropskom regionu [4]. HNB i multimorbiditet povezani su sa brojnim negativnim zdravstvenim i socijalnim ishodima, uključujući prevremenu smrtnost, invaliditet i loš kvalitet života. Za lečenje i kontrolu multimorbiditeta troši se oko 70% do 80% budžeta za zdravstvenu zaštitu širom EU, što stvara veliki pritisak za zdravstvene sisteme i predstavlja jedan od najurgentnijih i najznačajnijih fiskalnih i socijalnih izazova za države članice.

Multimorbiditet je zastupljeniji među socijalno ugroženim grupama stanovništva i ima potencijal da poveća zdravstvene nejednakosti, čak i u zemljama u kojima je pristup uslugama zdravstvene zaštite decenijama univerzalan, besplatan i bez troškova. Rešavanje problema samo u zdravstvenom sektoru nikada neće biti dovoljno da se prebrodi rastući izazov u pogledu HNB; uvek će biti potrebne dodatne aktivnosti drugih sektora i zainteresovanih strana (5).

Smanjenje opterećenja nezaraznim bolestima postalo je urgentnije u svetlu pandemije SARS-CoV-2 (COVID-19). Pandemija nije samo kriza za globalno javno zdravlje već ima i duboko negativan uticaj na globalnu ekonomiju, ugrožavajući fizičko, mentalno i ekonomsko blagostanje stanovništva širom sveta. Nesrazmerno pogađa starije ljude, osobe sa oslabljenim imunitetom i one koji žive sa HNB, a koji su izloženi većem riziku od teških simptoma ili smrti [6]. Poput HNB, i COVID-19 nesrazmerno pogađa ugroženo stanovništvo. To pogoršava postojeće zdravstvene nejednakosti i potvrđuje potrebu za rešavanjem problema HNB sa holističkog stanovišta, uključujući perspektivu jednakosti i rešavanje socijalnih odrednica zdravlja.

Iako rastući ljudski i finansijski troškovi proistekli iz hroničnih bolesti dobijaju političku pažnju na nacionalnom i evropskom nivou, ne čini se dovoljno ni na polju prevencije ili odlaganja pojave hroničnih bolesti niti u pogledu efikasne kontrole hroničnih stanja kada se ona jave.

CHRODIS-PLUS (2017-2020) je inicijativa koju finansiraju Evropska komisija i 42 organizacije učesnice iz 21 evropske zemlje.

Zajednička akcija delovanje (ZA) CHRODIS-PLUS promovisalo je sprovođenje politika, strategija i intervencija identifikovanih u ZACHRODIS (2014-2017). Njene ključne aktivnosti obuhvataju:

- 16 dijaloga o politici koji su doprineli informisanju, razvoju ili sprovođenju politike za unapređenje akcija za borbu protiv hroničnih bolesti;

- 21 pilot projekat za sprovođenje usmeren na četiri glavne oblasti:

- 1) Unapređenje zdravlja i primarna prevencija**
- 2) Integrirani model nege u slučajevima multimorbiditeta**
- 3) Povećanje kvaliteta nega za osobe sa hroničnim bolestima**
- 4) Zapošljavanje i hronične bolesti**

Resursi ZD CHRODIS PLUS za smanjenje opterećenja nezaraznim bolestima

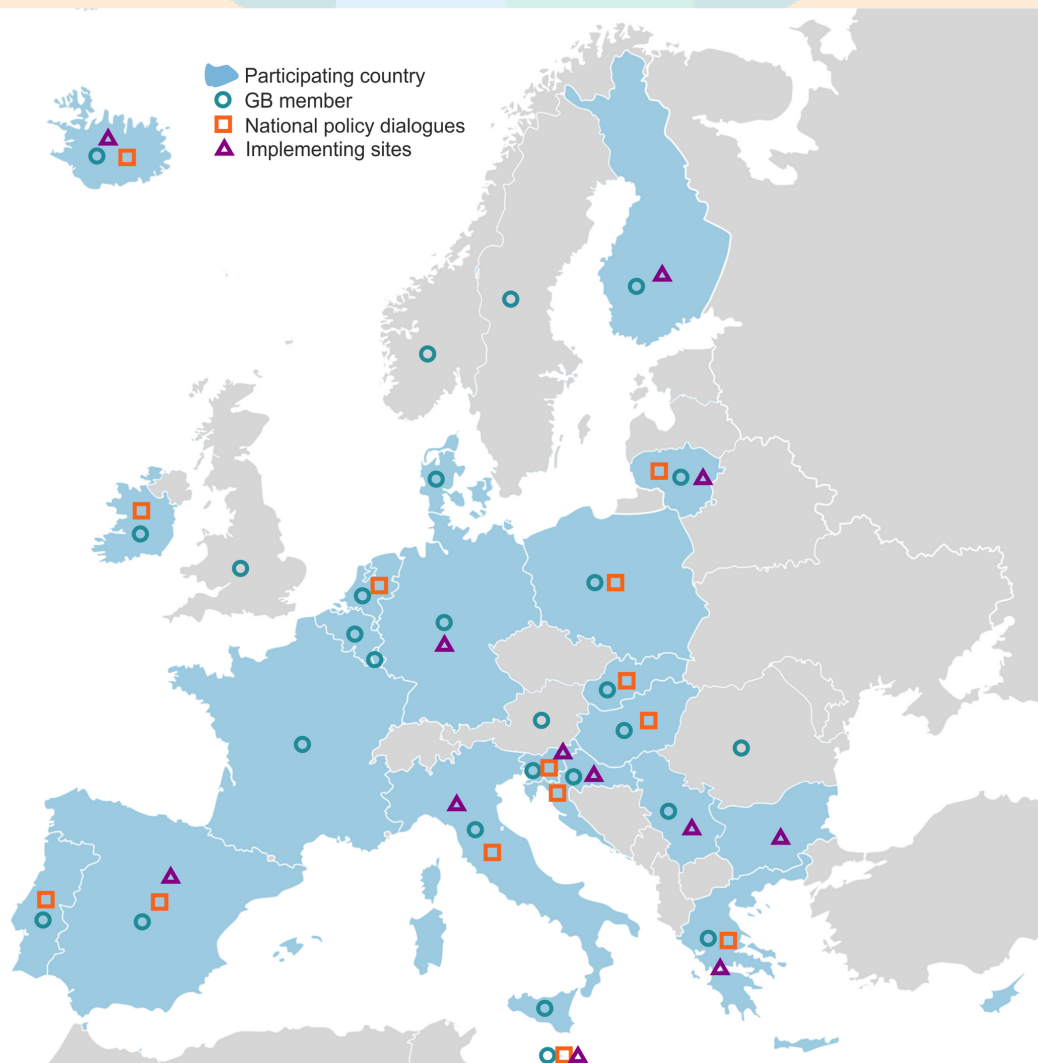
Tokom sprovođenja ZA CHRODIS PLUS, 42 partnerske organizacije iz 21 evropske zemlje uključile su se u razvoj, unapređenje i testiranje alatki (npr. dobrih praksi, modela nege) kako bi se smanjilo opterećenje nezaraznim bolestima. Koristeći saznanja stečena iz Zajedničke akcije CHRODIS (2014-2017), ispitivana je primenljivost ovih alatki u različitim okruženjima.

16 dijaloga o politici (14 na nacionalnom i 2 na nivou EU) doprinelo je informisanju, razvoju ili sprovođenju politike za unapređenje aktivnosti za borbu protiv hroničnih bolesti.

Organizovano je 14 nacionalnih dijaloga o politici uz primenu CHRODIS PLUS metodologije dijaloga o politici. To je korisna alatka koja se može preneti u druge oblasti regulatornih istraživanja. Dijalozi su identifikovali politike ili promene postojećih politika i zakonskih propisa koje mogu da suzbiju glavne faktore rizika za hronične bolesti. Identifikovana je i angažovana raznolika grupa relevantnih zainteresovanih strana (npr. državnih službenika, tehničkih savetnika, kreatora politika, nacionalnih ministara, multilateralnih organizacija, asocijacija pacijenata/stručnih asocijacija, NVO, pojedinačnih „šampiona“ i političkih preduzetnika). Svi dijalozi su za rezultat imali akcione planove.

Više informacija o CHRODIS PLUS metodologiji dijaloga o politici i saznanjima stečenim iz dijaloga o politici dostupno je [ovde](#).

CHRODIS PLUS

Resursi ZD CHRODIS PLUS za smanjenje opterećenja nezaraznim bolestima

21 pilot projekat za sprovođenje bio je usmeren na četiri glavne oblasti i dao je sledeće rezultate:

1) Unapređenje zdravlja i primarna prevencija

Lekcije naučene iz sprovođenja 5 dobrih praksi na 8 lokacija. [Izveštaj](#) i [preporuke](#)

Mreža za unapređenje zdravlja na radnom mestu u Lombardiji: Ima za cilj da se postignu zdraviji uslovi na radnom mestu kroz angažovanje i jačanje saradnje između zaposlenih i glavnih zainteresovanih strana na radnom mestu: udruženja preduzeća, radničkih sindikata i regionalnog zdravstvenog sistema.

[Početna stranica](#) i [Portal za najbolje prakse](#)

„Active School Flag“ (Zastava aktivne škole): Ima za cilj povećanje fizičke aktivnosti dece kroz razvoj fizički aktivne i fizički obrazovane školske zajednice.

[Početna stranica](#) i [Portal za najbolje prakse](#)

„JOGG“: Podstiče sve ljude u gradu, mestu ili susedstvu da pripremaju zdravu hranu i upražnjavaju jednostavnu i atraktivnu opciju načina života za mlade ljude. [Početna stranica](#) i [Portal za najbolje prakse](#)

„Toy Box“ (Kutija za igračke): Ima za cilj promociju zdravog načina života u ranom detinjstvu kako bi se sprečila gojaznost. Uključuje promene u životnoj sredini i grupne intervencije.

[Početna stranica](#) and [CHRODIS repozitorijum](#)

„Successful Ageing“ (Uspešno starenje): Šestomesečni multimodalni program razvijen na Islandu za unapređenje nivoa fizičke aktivnosti starijih ljudi i njihovog ponašanja u vezi sa zdravljem.

[Početna stranicapage](#) i [Portal za najbolje prakse](#)

Više intervencija u [CHRODIS repozitorijumu dobrih praksi](#).

2) Integrirani model nege u slučajevima multimorbiditeta

Integrirani model nege u slučajevima multimorbiditeta (IMNM) ima za cilj da se prebrode izazovi povezani sa fragmentarnom negom. Široko primenljivi model predlaže 16 komponenti za unapređenu negu multimorbidnih pacijenata. Strukturirani pristup podržava pružaoce zdravstvene nege, poboljšava ishode i ima za cilj optimizaciju korišćenja resursa.

IMNM je u praksi procenjivalo 5 timova u pilot centrima kako bi se dokazala njegova primenljivosti u različitim lokalnim kontekstima. 3500 pacijenata je imalo koristi od ovih pilot sprovođenja.

[Rezultati iz faze pre sprovođenja](#).
[Procena pilot sprovođenja IMNM](#).

3) Povećanje kvaliteta nege za osobe sa hroničnim nezaraznim bolestima

Alatke za kriterijume i preporuke u pogledu kvaliteta (QCR) predstavljaju glavni skup kriterijuma kvaliteta koji se mogu primeniti na različita područja zdravstvene nege (prevenciju, negu, unapređenje zdravlja, obrazovanje i obuku) i dovoljno su opšti da budu primenjeni u zemljama sa različitim političkim, administrativnim, socijalnim i zdravstvenim organizacijama. Ova alatka sadrži 9 kriterijuma kvaliteta koje čini 39 kategorija rangiranih i procenjenih sa krajnjim ciljem da se poboljšaju prevencija i kvalitet nege osoba sa hroničnim bolestima.

[QCR alatka](#)

Vodič za sprovođenje QCR alatke za unapređenje kvaliteta nege osoba sa hroničnim bolestima opisuje celokupan proces sprovođenja (uključujući potencijal za njegovu primenu na druge kontekste), ukazuje na implikacije za njegovu primenu, te predlaže naredne korake za poboljšanje kvaliteta nege za osobe sa hroničnim bolestima.

4) Zapošljavanje i hronične nezarazne bolesti

CHRODIS PLUS kutija s alatkom za zapošljavanje i hroničnim stanjima

Kutija s alatkom sadrži dve alatke: 1) alatku za obuku za rukovodioce o inkluzivnosti i radnoj sposobnosti osoba sa hroničnim stanjima i 2) komplet alatki za radna mesta – koji poboljšava blagostanje, zdravlje i učešće zaposlenih u radu.

Ona je posebno namenjena rukovodiocima, odeljenjima za ljudske resurse i službama bezbednosti i zdravlja na radu i obezbeđuje im kontrolne liste kako bi se lakše razumelo gde su potrebne intervencije, alatke za merenje radne sposobnosti zaposlenih sa hroničnim stanjima, te pomaže da se generišu praktične aktivnosti za planiranje radnog mesta koje podržava zdravlje, kako u pogledu strukturalnog okruženja tako i u pogledu organizacione kulture i stavova.

[Alatka za obuku](#), [Komplet alatki za radna mesta](#).

Oko 20 partnera u sprovođenju širom Evrope u područjima rada 1, 2 i 3 uspešno koristi **CHRODIS PLUS strategiju prenosa i sprovođenja dobrih praksi**.

Vizija za razmenu dobrih praksi vezanih za hronične nezarazne bolesti u državama članicama EU

Uzroci HNB i su složeni i obično predstavljaju kombinaciju genetskih, fizioloških, društveno-ekonomskih, ekoloških i bihevioralnih faktora. Mnogi faktori leže van zdravstvenog sistema i direktno su povezani sa uslovima u kojima se radamo, živimo, radimo i starimo. Sprečavanje i kontrolisanje HNB zahteva sveobuhvatnu viziju [7] za sprovođenje efikasnih strategija.

U cilju izrade Konsenzusa, ZA CHRODIS-PLUS uključila je Upravljačku grupu Evropske komisije za unapređenje zdravlja, prevenciju bolesti i kontrolu HNB (SGPP) i CHRODIS-PLUS Upravni odbor [8] u proces zajedničkog kreiranja kako bi se definisali vizija i principi za razmenu dobrih praksi vezanih za nezarazne bolesti u državama članicama EU. Kroz zajednički rad oni su takođe identifikovali prioriteta područja delovanja koja su uključila unapređenje zdravlja i prevenciju bolesti, te biranje pristupa „Zdravlje u svim politikama“.

Sveobuhvatne evropske inicijative mogu se iskoristiti i za davanje doprinosa ostvarivanju postavljenih prioriteta. One uključuju ključne zdravstvene, socijalne i ekološke političke prioritete EU, kao što su Evropski zeleni plan i povezana predložena strategija „Od polja do stola“, kao i predloženi Plan za borbu protiv raka u Evropi. Ove strategije pružaju značajnu mogućnost za dizajniranje i sprovođenje koherentnog odgovora na izazove povezane sa neodrživom proizvodnjom hrane, klimatskim promenama i obrascima potrošnje [9; 10]. Evropski zeleni plan je od centralnog značaja za posvećenost EU sprovođenju UN Agende održivog razvoja do 2030. godine. Podsticanje održive potrošnje hrane i olakšavanje prelaska na zdrave i održive načine ishrane, kao i napredovanje ka „zelenoj

ekonomiji“ takođe su u skladu sa obavezama koje su zemlje članice EU prihvatile u Evropskom stubu socijalnih prava (ESSP) [11].

Još jedna relevantna alatka za kreiranje politika je Evropski semestar, glavni mehanizam za koordinaciju ekonomske i socijalne politike u EU [12]. Evropski semestar pruža priliku Evropskoj komisiji i državama članicama da se saglase o reformama koje treba da se sprovedu u narednoj godini kako bi se prevazišli najveći izazovi sa kojima se suočava svaka zemlja. Zakonski prededani na nacionalnom ili nivou EU takođe su istaknuti u mnogim CHRODIS PLUS dijalozima o politici, poput onih povezanih sa komercijalnim odrednicama zdravlja, kao što su Direktiva EU o duvanskim proizvodima ili oglašavanje prehrambenih proizvoda deci i adolescentima [13].

Veća razmena praksi i usaglašeni naponi između nacionalnih i kreatora politike u EU u pogledu komercijalnih odrednica zdravlja mogli bi direktno doprineti borbi protiv gojaznosti, bolesti zavisnosti i njihovih povezanih uticaja na opterećenje hroničnim nezaraznim bolestima. Primera radi, dosadašnja i predstojeća zajednička delovanja u oblasti ishrane uključuju Zajedničko delovanje na polju ishrane i fizičke aktivnosti (JANPA) i Zajedničko delovanje na polju sprovođenja potvrđenih najboljih praksi u ishrani (JA BestReMap) [14; 15]. Slično tome, države članice i predstavnici iz EU mogli bi da se ujedine oko međunarodnih inicijativa (npr. ciljevi održivog razvoja (COR)) kako bi dodatno definisali aktivnosti na evropskom, nacionalnom i lokalnom nivou i rešavali važna pitanja u vezi sa zdravljem, klimatskim promenama i održivošću.

CHRODIS PLUS zaključci i preporuke za integrisanje dobrih praksi vezanih za HNB u nacionalne politike

Mnoge uključene države članice i/ili regionalne vlasti su navele da će nastaviti sa sprovođenjem ili će inicirati širenje dobrih praksi koje su započete tokom ZD CHRODIS PLUS. U sledećim okvirima opisani su zaključci koje je donelo Zajedničko delovanje, primeri povezanih aktivnosti sprovedenih tokom Zajedničke akcije i preporuke za olakšavanje uspešne integracije dobrih praksi u nacionalne politike u cilju smanjenja opterećenja nezaraznim bolestima.

Zaključak br. 1: Povećati korišćenje alatki za prenos znanja u državama članicama EU

CHRODIS PLUS delovanje: CHRODIS PLUS partneri su u različitim područjima rada razvili, primenili i validirali alatke kao što su CHRODIS PLUS metodologija dijaloga o politici i CHRODIS PLUS strategija sprovođenja, u cilju pružanja podrške prenosu znanja ili stvaranja novih znanja u zemljama članicama EU i među njima.

Preporuka: Primeniti validirane alatke i okvire (kao što je CHRODIS PLUS strategija prenosa i sprovođenja) kako bi se pružila podrška prenosu znanja u zemljama članicama EU i među njima. Prilikom prenošenja praksi, pažljivo razmotriti i pozabaviti se razlikama u lokalnim kontekstima (npr. aspekti u oblasti kulture, društvene i organizacione strukture) koje mogu da utiču na sprovođenje dobre prakse.

CHRODIS PLUS zaključci i preporuke za integrisanje dobrih praksi vezanih za HNB u nacionalne politike

Zaključak br. 2: Preduzeti mere za rušenje barijera između sektora i nivoa rukovođenja i raditi na iznalaženju sistemskih rešenja

CHRODIS PLUS delovanje: CHRODIS PLUS partneri u saradnji sa kreatorima dvadeset dobrih praksi širom Evrope istraživali su ulogu međusektorske saradnje u dobrim praksama unapređenja zdravlja. Većina identifikovanih praksi saradivala je sa više od šest sektora van sektora zdravstvene zaštite. Iskustva su sabrana da bi se odredile opšte barijere i pokretači, što je dovelo do formulisanja preporuka za međusektorsku saradnju (sažeto prikazano u nastavku).

Preporuke: Uložiti u stvaranje efikasne kombinacije različitih partnera sa raznolikim oblastima stručnosti i veštinama i obezbediti dovoljne resurse za održivu saradnju.

Definisati zajedničku viziju problema koji je potrebno rešiti usklađenu sa zajedničkim ciljevima i koristiti planski/sistematski pristup radu koji odgovara svim partnerima.

Izgraditi mostove između sektora i disciplina pomoću efikasnog rukovođenja.

Zaključak br. 4: Obezbediti adekvatne ekonomske, tehničke i ljudske resurse za prenos, sprovođenje i održivost dobre prakse, uz istovremeno oslanjanje na „ono što trenutno funkcioniše“ i priznavanje vrednog iskustva i potencijala postojećeg osoblja.

CHRODIS PLUS delovanje: Dijalogom o politici na nivou EU o finansiranju unapređenja zdravlja i prevencije hroničnih bolesti zaključeno je da potencijalni korisnici EU fondova moraju da imaju znanje i kapacitet da saznaju za prihvatljive mogućnosti finansiranja, da konkurišu za sredstva i da zatim iskoriste ta sredstva i uspešno upravljaju povezanim projektima. Izgradnja tog kapaciteta i svesti kod korisnika na svim nivoima upravljanja treba da bude jedan od glavnih prioriteta za buduće aktivnosti u ovoj oblasti.

Preporuke: Koristiti EU fondove i ekonomske inicijative za unapređenje sprovođenja zajedničkih ciljeva i podsticanje dugoročne integracije i održivosti dobrih praksi. Pružiti podršku svim organizacijama (naročito malim organizacijama) kako bi razumele i pratile mogućnosti za finansiranje i/ili udruživanje projekata radi investiranja. Osnažiti ulogu i kapacitet posrednika (npr. između nacionalnog i regionalnog nivoa) kako bi se poboljšao protok informacija i mogućnosti između svih nivoa upravljanja.

Zaključak br. 5: Podržati i olakšati odlučivanje zasnovano na dokazima u vezi sa politikom i praksom u oblasti NZB.

CHRODIS PLUS delovanje: Integrirani model nege u slučajevima multimorbiditeta (IMNM) procenjivalo je u praksi pet timova pilot centara kako bi se dokazala njegova primenljivost u različitim kontekstima. Na osnovu lokalnog iskustva i znanja, uključeni partneri su prilagodili IMNM specifičnim karakteristikama svog lokalnog zdravstvenog okruženja i razvili verzije modela specifične za zemlju za lokalno sprovođenje. Tri od pet pilot centara potvrdilo je dalje širenje pilot projekta širom zemlje.

Preporuke: Izgraditi političku podršku i uključiti nove prakse u postojeće političke strategije; obezbediti da rezultati njihovog sprovođenja budu efikasno preneti kreatorima politike i drugim ključnim akterima kako bi se pružila podrška kreiranju politika zasnovanom na dokazima.

Prepoznati značaj unapređenja zdravlja za sprečavanje NZB i povećati primenu najboljih praksi unapređenja zdravlja i prevencije bolesti. Koristiti alatke, kao što su portali najboljih praksi, za pružanje podrške integraciji politika zasnovanih na dokazima (i za učenje lekcija o njihovoj prenosivosti, skalabilnosti i proceni tokom vremena [16, 17]).

[Kompletnu listu referencimožete pronaći ovde.](#)

Zaključak br. 3: Povezati nacionalne/regionalne strategije i planove u oblasti HNB sa postojećim ciljevima u pogledu zdravlja i održivog razvojas

CHRODIS PLUS delovanje: Mnoge CHRODIS PLUS aktivnosti bile su povezane sa nacionalnim, regionalnim i globalnim strategijama za HNB. Jedan primer uključuje holandsku dobru praksu „JOGG“ (Mladi zdrave telesne težine). Nekoliko elemenata ove prakse je preneto na Island i sprovedeno u cilju jačanja programa nacionalne zajednice za unapređenje zdravlja.

Preporuka: Olakšati usklađivanje sa postojećim nacionalnim politikama prilagođavanjem praksi lokalnim potrebama i karakteristikama i obezbeđivanjem jasnog okvira i alatki za pružanje podrške prenosu, usvajanju i proceni ishoda integracije dobre(ih) prakse(i).